

kan tænkes i et vist omfang at ville mindske NATOs koordinerende rolle.

Det har været diskuteret, om NATO i videre forstand kunne fungere som ramme for koordinering af synspunkter vedrørende såvel interne vestlige spørgsmål som forholdet over for Øst og den tredje verden. Da EF-landene allerede foretager en sådan koordinering af synspunkter i EPS, er det rimeligst at forestille sig et atlantisk politisk samarbejde (»APS«) som en udvidet koordinering af synspunkter mellem EF-landene og USA.

4. b. CSCE-processen

CSCE-processen har gennem mere end 15 år vist sig at være en levedygtig og nyttig ramme for drøftelser om sikkerhed og samarbejde i Europa. Med sine indtil videre 35 europæiske og nordamerikanske deltagerlande udgør CSCE det eneste fælleseuropæiske forum, som beskæftiger sig med en bred vifte af mellemstatslige spørgsmål vedrørende sikkerhed, menneskerettigheder, økonomi, menneskelige kontakter og kultur m.v.

Under de seneste års udvikling i Sovjetunionen og Central- og Østeuropa har CSCE-processen vist sig som en stadig mere betydningsfuld komponent i den europæiske arkitektur. En række af de bærende principper for denne udvikling findes i Helsingforslutakten fra 1975 og de øvrige CSCE-slutdokumenter, og CSCE-processen har sin del af æren for den stedfunde udvikling, hvor demokrati og respekten for menneskerettighederne er blevet styrket. CSCEs force har været at tilvejebringe et sæt normer for CSCE-staternes indbyrdes relationer samt en procedure (de jævnlige opfølgingsmøder), med hvilken det har været muligt at påse efterlevelsen af de indgæede forpligtelser.

Nye udviklinger i CSCE

Den ændrede politiske og sikkerhedspolitiske situation i Europa har resulteret i et enigt ønske i Øst og Vest om at styrke de fælleseuropæiske forbindelser gennem udbygning af CSCE. Skridt hertil er allerede taget med beslutningen om afholdelse af et CSCE-topmøde i november 1990, og på dette møde forudses der truffet yderligere beslutninger om styrkelse af CSCE, herunder om en begyndende institutionalisering. Der synes allerede at være generel

støtte til at udvide dialogen mellem CSCE-landene gennem afholdelse af jævnlige møder på stats- og udenrigsministerniveau samt på embedsmandsniveau. Desuden synes der at være enighed om at etablere: 1) et lille sekretariat, som skal forberede disse møder, 2) en parlamentarisk forsamling, muligvis knyttet til Europarådets parlamentariske forsamling eller dennes faciliteter, og endelig 3) et center for verifikation og konfliktforebyggelse. Enigheden dækker dog over meget forskellige opfattelser af, hvorledes disse institutioner konkret tænkes udformet. Af andre institutioner, der har været foreslået, kan nævnes et menneskerettighedscenter og et miljøcenter.

Et fremtidigt samarbejde i CSCE ville udover disse foranstaltninger til institutionalisering formentlig komme til at hvile på en genbekræftelse af Helsingforslutaktens principdeklaration samt på en række af de principper, som CSCE-landene i foråret 1990 har vedtaget om markedsøkonomi og politisk pluralisme og om demokrati og menneskerettigheder på henholdsvis den økonomiske CSCE-konference i Bonn og mødet inden for CSCEs menneskelige dimension i København.

Omvæltningerne i Central- og Østeuropa i 1989 har sammenholdt med CSCE-processen vist, at freden ikke kun sikres med militære midler. Respekten for menneskerettighederne og de grundlæggende demokratiske rettigheder og institutioner er en mindst lige så vigtig forudsætning herfor, ligesom en velfungerende økonomi og passende økonomisk samkvem mellem landene må være det. Det er derfor væsentligt, at der også fremover bliver lagt vægt på CSCEs politiske, økonomiske og menneskelige dimensioner. Vedtagelsen af nye mekanismer som eksempelvis muligheden for at sende observatører til valg vil kunne være et bidrag til at fremme opbygningen af demokratiske strukturer i Sovjetunionen og Central- og Østeuropa. Ligeledes vil principper som dem, der blev vedtaget på Bonnmødet, kunne bidrage til at fremskynde overgangen til markedsøkonomi i disse stater og dermed skabe et forbedret grundlag for udvidelse af samhandelen mellem CSCE-landene. Derimod bliver det næppe CSCE, som konkret kommer til at danne rammen om virkeliggørelse af sidstnævnte principper, men derimod de økonomiske aktører, dvs.